

Naczelne Dowództwo W. P. Poczta pol.53
(Sztab Generalny).

32135-14 aa 45.
~~xxxxxx~~ d. 20 kwietnia 1920 r.

ODDZIAŁ II.

Ew. 4. Nr 16695/II

Raport poufny attache wojsk,
P.P.w Belgradzie Nr.114 z
dnia 9.IV.b.r.

DO

GENERALNEJ ADJUTANTURY NACZELNEGO WODZA

W W a r s z a w i e.

W załączeniu przesyła się odpis raportu Attache
wojskowego P.P.w Belgradzie Nr.114/pf. z dnia 9.IV.b.r.
o sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej królestwa S.H.S.

Otrzymują:

Gen.Adjut.Nacz.Wodza
M.S.Wojsk.Biuro Prez.
M.S.Zagr.

1 załącznik:

Szef Oddziału II:

B o ł d e s k u ł m.p.

Za zgodność:

Major Sztabu Gen.

W. Przewoźnik

NACZELNE DOWÓDZTWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA
WARSZAWA

L. Dz 32135 dnia 20/IV 1920 r.
1. załącz. Wydział.

INSTITUTE
ARCHIVES
New York

200

Attaché Wojskowy P.P.w Belgradzie

Belgrad dn. 9/IV 1920

L. 114 pf.

Europe 166957II

DO

MINISTERSTWA SPRAW ZAGRANICZNYCH

W

W a r s z a w i e

Przedkładam raport poufny:

- A) Sytuacja wewnętrzna.
- B) " Zewnętrzna
- C) Organizacja armii.

Tomomi Rielly

INSTITUTE
ARCHIVES
New York

201

Prezydent ministrów Protić niezdolny w chaosie stosunków politycznych wprowadzić porządek, niewiadać decydujący kierunek rządu polityki wewnętrznej. Jak w ostatnim raporcie wspomniałem kworum w parlamencie było tylko przez głosowanie posłów z terenów okupowanych przez Włochy osiągnięte, zaledwie dwa głosy większości i to z wielką trudnością.

Gabinet Protića zaostrzył sytuację wewnętrzną jeszcze więcej, szczególnie dlatego że niemożę otwarcie ze swoimi zamiarami i planami wystąpić. Radykali serbscy chcieli by w skier pierwszej linii utworzyć Wielką Serbję, do której należała by Dalmacja, jak w ogóle wszystkie kraje w których przeważają serbowie jako ludność zamieszkała. Znając i widząc kulturalną przewagę Chorwatów i Słowenców obawiają się, że oba te Narody mogą wyrwać im hegemonię i kierownictwo w SHS.. Radykali woleli by dać zupełną autonomję Chorwacji i Słowenji a sami oddać się sprawie Wielkiej Serbji. Dlatego też sprawa Rjeki dla radykałów nie jest tak piękna i ważna jak ^{do}demokratów (gabinet Davidowića), którzy starali się o Wielką Jugosławję, do której należała by i Rjeka, Rjeka była by punktem łączności Jugosławji, jeden duży port dla całej Jugosławji przez tą zdobytą. Radykali serbscy zaś widząc separastyczne dążenia Chorwatów, oczekują że i konstytuanta może się orzec za syparatyzmem lub szeroką autonomją dla Chorwacji, w tym wypadku rząd radykałów serbskich wolałby zaniechać żądania przyłączenia Rjeki, a starać by się o przyłączenie Dalmacji i północnej Albanji do Wielkiej Serbji.

I tak widać wahania rządu do zwołania konstytuanty, wahania rozstrzygnięcia sprawy Rjeki, czy z ryzygnować z Rjeki a starać się o Dalmację i Albanję, niewiedząc jaki będzie miał wpływ Rozwiązanie sprawy Rjeki na konstytuanta.

To nienaturalne stanowisko rządu utrudnia całą sytuację i wywiera wielki wpływ na wszystkie inne sprawy. Gdyby radykali otwarcie z rezygnowali z Bjeki, Jugosławia cała mogła by się rozpaść.

Wielkie są starania Francuzów ażeby utrzymać wielką i całą Jugosławię. Francja potajemnie popiera rządania Jugosławji.

Starania gabinetu Protića, ^{aby}osiągnąć większość w parlamencie spełzły na niczem, stworzyć gabinet koalicyjny lub koncentracyjny były też bez rezultatu, szczególnie dla tego że demokraci żądają bezwarunkowo dymisji teraźniejszego bana Dr. Lagini i Korošyca prezidenta klubu jugosławiańskiego, dwóch najwybitniejszych działaczy, na co Protić zgodzić się niemożę.

W tym czasie prezydent stowarzyszenia posłów bezpartyjnych Dr. Smodžak napisał do przedstawicieli większych partji parlamentu otwarty list w którym prosi, że dobro ojczyzny wymaga zaniechania wszelkich walk i stworzenia takiego gabinetu który by umożliwił rządy. Wszelkie starania w tym kierunku spełzły na niczem.

Dnia 4 kwietnia były w Belgradzie dymonstracje i ruchy. Młodzież serbska, studenci uniwersytetu a nawet szkół średnich, niezadowoleni że rząd SHS niewypłacił stypendja, a nawet z powodu braku pieniędzy odmówił na przyszłość dawania wszelkich zapomóg, urządziła demonstrację przeciw rządowi. Do tej grupy demonstrantów przyłączyli się robotnicy socjaliści i komuniści, socjaliści niezadowoleni z rządu gdyż w gabinecie Protića niema ani jednego socjalisty a komuniści, którzy w ogóle są ze wszystkiego niezadowoleni. Rząd wystąpił bardzo ostro przeciw demonstrantom, było kilka rannych kilkunastu aresztowano i przeprowadzono spokój. Organy przychylne rządowi Protića chwala to energiczne wystąpienie przeciwko demonstrantom a zarzucają poprzednikowi Protića ministr. Davidovićowi że przez swoje nadzwyczaj umiarkowane postępowanie doprowadził do tego że socjaliści nadzwyczaj się rozpanoszyli w SHS.

Przy tych rozruchach 4 kwietnia była podniesiona i kwestja drożyzny, z-powodowana przybyciem rosjan do Jugosławji. W mowie trzymanej na zgromadzeniu wystąpili socjaliści przeciwko rządowi że pozwolili na przyjazd rosjan, zwolenników cara tu. Mówiono że rosjani, którzy tu przybyli nagrałi pieniądze w Rosji i żyją tu, mając wszystkiego podostatkiem, bawią się weselo, a w Belgradzie brak pożywienia i pomieszkań dla ludności miejscowej. Zarządzano ażeby rząd wydalili Rosjan.

Aczkolwiek demonstracje te niemają wielkiego znaczenia i zostały prędko i łatwo uśmierzone, to mimo to na Rosjan zrobiło to bardzo wielkie wrażenie. Dużo z nich zamierza opuścić Belgrad i marzy o wyjeździe do Niemiec.

Wielka była radość u Rosjan z powodu przewrotu w Niemczech, wszyscy mówili że jeżeli w Niemczech będzie monarchja to odjadą zaraz do Niemiec, mówią tu że jak się terazniejsze stosunki ustalą i spokój nastąpi to też będzie można do Berlina wyjechać.

Dziwne zjawisko były wybory gminne w Chorwacji i Slavonji. Wszyscy niezadowoleni z rządu SHS z powodu drożyzny wszyscy niechcący służyć w armii serbskiej przeszli do obozu antiserbskiego, zostało wybranych bardzo dużo socjalistów a nawet komunistów. ^{Był to romat} ~~Wynik wykazał~~ antagonizm do Serbów.

Poseł Chormacki z partji włościanskiej Radić został ponownie aresztowany.

W uzupełnieniu telegramu dotyczącego Duića.

Duić pułkownik sztabu generalnego byłej armii austrijackiej, opuścił w zeszłym roku Jugosławję, był jakiś czas w Gracu, później we Wiedniu a w koncu w Budapeszcie, zbierał koło siebie oficerów narodowości Chorwackiej z byłej armii austrijackiej. Dużo żołnierzy chorwatów, którzy niechcieli służyć w armii serbskiej i tworzyli tak zwane zielone kadry, zbiegli do Węgier i do Styryi. Z tych oficerów i żołnierzy stworzył Duić przymocowy Węgier i Włochów oddział, który liczy obecnie około 6000 ludzi.

Oddziały Duića stoją na pograniczu prekomurja, na teretorjum węgierskim sztab Wielka Kaniza.

Duić należy do partji malkontentów chorwackich, którzy żądają zupełnej autonomji Chorwacji.

A G I T A C J A . R O S Y J S K A

Rosjanie agituja przeciw Polsce wskazują wszędzie na imperjalizm i zabobczność polaków. Rosjanie mawia że pokój zawarty z bolszewikami nie będzie miał żadnego znaczenia, że bolszewicy nieprzedstawiają Rosję tylko jedną partję rosyjską, która nie będzie mogła długo utrzymać się a gdy ta partja upadnie, upadnie pokój zawarty z bolszewikami.

Oficerowie rosyjscy mają zamiar opublikować w gazetach SHS stosunek władz Polskich względem oficerów rosyjskich internowanych w obozach koncentracyjnych. Oficer rosyjski, nazwiska nieznane, opowiadał oficerom serbskim że polacy bili go po twarzy że był zamknięty, niedostawał nic jeść, że w ogóle straszne jest znęcanie się polaków nad rosjanami.

Rosjanie opowiadają że w Polsce wybuchnie bolszewizm. Mówią że armia Polska jest przesiąknięta bolszewizmem, że marszałek francuzki Generał Foch, który miał zamiar objąć komendę nad armią Polską przeciw bolszewikom do Polski nie pojedzie, ażeby swoje laury, które zebrał we Francji na polach walk z bolszewikami jako komendant armii polskiej nie stracił.

Agitacja rosyjska zrobiła to, że sfery rządowe i inteligencja serbska z właściwym sobie niedowierzaniem odnosi się do Polski mimo zresztą sympatji osobistej do polaków. Po wiadomościach o zwycięstwie polaków nad bolszewikami widzę i czuję z rozmów z oficerami serbskimi i inteligencją serbską wielkie zdumienie a równocześnie zainteresowanie się Polską. Szef sztabu Generalnego generał Peśić rozmawiał ze mną z wielkiem zainteresowaniem się wypytując się o armię polską i prosił mnie o telegraficzne wiadomości z Polski

Mimo wielkiej agitacji rosyjskiej, stosunek Serbji do Rosjan pogarsza się. wielkie niezadowolenie zrobiło złe zachowanie się oficerów rosyjskich w Serbji. Bardzo często słyszę że rządy w Rosji muszą się zmienić że carat niema prawa istnienia a pomoc udzielana monarchistom rosyjskim przez Serbów może być w przyszłości wielką szkodą dla Serbów. W poufnych rozmowach mówią III co tu robi jeszcze poseł Strandmann i całe przedstawicielstwo carsystyczne w Belgradzie.

W ostatnich czasach podała gazety SHS wiadomość że poseł Polski minister Pilz, dlatego został odwołany z Belgradu ze rząd SHS do tego czasu niewyznaczył posła do Warszawy.

Posłem do Warszawy ma być mianowany p. Śimić, a jak poufnie się dowiedziałem dużo oficerów stara się na miejsce Attache Wojsk. SHS do Warszawy, prawdopodobnie pjdzie podpułk. Adj. szefa sztabu Milan Ristić.

STO BUNKI. ZEWNĘTRZNE

ROSJA

Komendantem tworzącej się armii rosyjskiej w Serbji jest mianowany generał rosyjski Jarosław Pawłowski, pochodzenia polskiego. Jak mnie sam opowiadał, oczekuje że będzie mógł zebrać około 15.000 ludzi.

Generał Romanowski szef sztabu armii Denikina znany zwolennik Ententy został w ambasadzie rosyjskiej w Konstantynopolu przez monarchistów rosyjskich zabity.

Komendantem armii Denikina i Naczelnym wodzem wszystkich sił zbrojnych tworzących się na terenie Bułgarji i Jugosławji został mianowany generał rosyjski Br. Wrangel znany germanofil. Generał Wrangel znajduje się obecnie w Sofji.

Generał Denikin pozostał na Krymie.

Armią rosyjską na Krymie komenderuje obecnie generał rosyjski Stogów, był on szefem sztabu armii bolszewickiej i zbiegł do Denikina w walkach koło Kurska.

Rosjanie dużo mówią o powstaniu na Ukrainie przeciw

bolszewikom. Starają się wejść w kontakt z Machno, głównie ko-
menderujący siłami ukraińskimi w południowej Rosji.

Machno miał ogłosić dewizę "Ziemia włościanom Rosja caru" Machno jest najbliższy ich idei. Dwóch oficerów rosyjskich którzy mówili że są ukraińcami prosili mnie ażebym im pomógł dostać się przez Polskę do Ukrainy. General Artamanow wypyttywał się mnie o stosunki na Ukrainie, z rozmowy widziałem wielkie zainteresowanie się i badanie możliwości nawiązania stosunków z powstańcami na Ukrainie.

WŁOCHY.

Włosi mówią że sprawa Rjecki jest dla nich sprawą honoru Narodowego, że mają przekonanie że Rjeckę otrzymają zupełnie lub najmniej będą mieli protektorat nad Rjecką.

Włosi są świadomi tego że rząd teraźniejszy radykałów Serbskich nie tak bardzo nalega na to ażeby otrzymać Rjeckę ze przedewszystkiem chce mieć Dalmację i zadowolnić by się gdyby zamiast Rjecki północna Albania wraz z Kutari została przyłączona do Wielkiej Serbji.

Co raz częściej pojawiają się wiadomości w gazetach serbskich że północna Albania prosi o przyłączenie do Serbji a w przeciwnieństwie do tego pojawiają się artykuły w gazetach chorwackich że rząd powinien bez warunkowo przystawać przy przyłączeniu Rjecki do Jugosławji.

W tych dniach przyjechał minister Pašić i Trumbić delegaci jugosławjenscy na konferencji pokojowej. Faryza i ma być cała sprawa Rjecki przed parlamentem umówiona. Rząd serbski unika jednak tej debaty, że jednak musi mieć daleko idące zobowiązania i że niezamierza tak jak demokraci minister Davidovic chcieli przez zajęcie Rjecki przez wojska serbskie rozstrzygnąć wynika z tego że została rozporządzona demobilizacja mimo że sprawa Rjecki nie jest ostatecznie uregulowana.

RATYFIKACJA POKOJU

Dopiero teraz będzie ratyfikowany traktat pokojowy
Versailleski dekretem następcy tronu.

Nie będzie dopuszczona debata w parlamencie na temat
traktatu pokojowego. Rząd obawia się że przy tej debacie było by
ze strony przeciwników radykałów serbskich dużo mówców prze-
ciwnych zajęciu Caribrodu. Socjaliści a może chorwaci a i nie-
którzy demokraci, którzy w myśl idei państwowej dążą do
zgody z Bułgarami, żądali by z rezygnowania z zajęcia Cari-
brodu, główne żądanie Bułgarów.

W sprawie Caribrodu prosili Bułgarzy Rosjan i Cze-
chów o pomoc i interwencję u rządu Serbskiego, tak interwencja
rosjan jak i Czechów była bez rezultatu.

CZECHY.

Z Czech przyjechała misja wojskowa czeska, składa-
jąca się z 6 oficerów w randze kapitanów, ażeby studjować służ-
bę i organizację armii SHS..

Oficerowie ci po dwóch z każdej broni zostaną prze-
dzieleni po dwóch do piechoty, artylerji i kawalerji na grani-
cy węgierskiej i bułgarskiej i pozostaną tam 4 miesiące, a na
ostatnich dwa miesiące mają przyjść do Belgradu.

Ministerjum Wojny SHS niema zamiaru wysyłać chwilo-
wo swoich oficerów do Czech.

WRAŻENIA Z ROZMÓW Z CZŁONKAMI KORPUSU
DYPLOMATYCZNEGO

W ostatnich miesiącach poznałem dokładnie i mam kontakt bardzo dobry z całym korpusem dyplomatycznym, widząc że Francuzi i Anglicy mają największy wpływ w polityce Europejskiej starałem się wejść w jak najlepsze stosunki z nimi.

Zainteresowanie wojną Polsko-bolszewicką, pytali się i pytają się ciągle o wiadomości o armii Polskiej i o walkach na froncie.

Zauważyłem że francuzi mają wielką sympatię dla Rosji a szczególnie boją się utracić miljardy, które mają inwestowane w Rosji.

Anglicy nie mówią dużo, trudno od nich się czegoś dowiedzieć, pytają się więcej, widząc u Anglików pewność, że im nikt nie zrobić niemożę i że niczego się nieobawiają.

Attaché Wojskowemu Francuzkiemu w Belgradzie, zwróciłem uwagę na wielką sympatię Rosjan do Niemców i pokazałem mu że ci ostatni mają z rosyjankami połączenie przez Belgrad. Prosiłem go ażeby mi dopomógł przy obserwacji tej sprawy, a równocześnie chciałem, ażeby on sam sobie sąd wyrobił i otem się przykonał. Gdy Attaché Wojskowego dowiedział się poseł francuzki, Francuzi zajęli się tem i przykonali się że moje wiadomości sprawdziły się. Przed kilkoma dniami był u mnie Attaché wojskowy francuzki i podał mi następujące wiadomości.

Generał rosyjski Wrangel i Szatilow wraz z kilkoma innymi oficerami rosyjskimi zamierzali zrobić rewoltę przeciw Denikinowi i chcieli wszystkich francuzom przychylnych generałów i całą misję francuzką z Krymu wydalić i utworzyć rząd germanofilski. W rzeczywistości generał Denikin złożył komendę a na jego miejsce został mianowany generał Wrangel z czego francuzi są bardzo niezadowoleni i zaniepokojeni.

Francuzi niepozwalają na wyjazd oficerów rosyjskich do Berlina.

Tak samo z Anglikami rozmawiałem o sympatji Rosjan

do Niemców i zwróciłem Anglikom uwagę na to że Rosja zawrze kiedyś przymierze z Niemcami, że otem każdy rosjanin marzy i że mogą tu w Belgradzie nacznie się przykonać. Rosjanie mówią setki lat szliśmy z Niemcami byliśmy wielcy raz wystąpiliśmy przeciw Niemcom i to stało się naszą zgubą.

Attaché wojskowego angielskiego zapytałem się czy on niemożem powiedzieć na jakich warunkach nastąpiło porozumienie Turków z Denikinem i że generał turecki Mustafa Pasza komendant w Erzerumie dostarczał broń i amunicję Denikinowi (wiadomość tę otrzymałem od jednego oficera marynarki rosyjskiej na morzu czarnym wiadomość ta jest prawdziwa gdyż i inni oficerowie rosyjscy mnie ją potwierdzili). Skombinowałem trochę i powiedziałem mu że oile wiem porozumienie Turków z Denikinem nastąpiło za pośrednictwem Niemców, których znaczna ilość jest jeszcze w Turcji. Tak francuzom jak i Anglikom opowiadałem otem. Wiem dokładnie że pisano otem do Paryża a jak mi opowiadał Attaché Wojskowy żaden rosjanin nie może jechać do Paryża bez specjalnego pozwolenia, które trudno utrzymać.

Powiedziałem Anglikom że do bloku rosyjsko-niemieckiego przyłączy się Bułgarja nadczem rosjanie pracują a w przyszłości i Turcja, gdyż stosunki między Rosją i Turcją bardzo się poprawiły. Chciałem przeto pokazać Anglikom grożące im niebezpieczeństwo.

W rozmowie pytali się mnie francuzi i Anglicy co Polska zamierza zrobić z temi zajętemi terytorjami Rosji. Powiedziałem że rząd nasz jest przeciwny wszelkiej zaborczości i wszelkiemu imperjalizmowi. My jednak, którzy przez Rosję i Niemcy przed 150 laty straciliśmy wolność, tak dobrze jak nikt inny widzimy grożące nam niebezpieczeństwo z połączenia Niemiec z Rosją. Rząd nasz przywidując to niebezpieczeństwo będzie się starał tak warunki stworzyć ażeby nasza wolność nie była nigdy zagrożoną. Dobrze że otrzymaliśmy wolność ale teraz naszą sprawą jest zabezpieczyć sobie tę wolność i będziemy musieli dogodne warunki ku temu sobie stworzyć.

